

השבט אמר את דברו

פרופ' און וינקלר מתבונן לעבר ישראל של 2050 בדאגה. הכול צפוי להיות פה צפוף יותר, יקר יותר, והמדינה תתקשה יותר ויותר לתת מענה סביר בכל האמור בשירותי חינוך, בריאות, תחבורה, רווחה ועוד. התוצאה: חיזוק הקיטוב השבטי, העמקת השסע בין חילונים לחרדים, הכבדה נוספת בנטל המס, הישיר והעקיף, והחמור מכל - חלק ניכר מהדור הצעיר והמשכיל עלול לא לרצות לחיות כאן יותר ויהגר למדינות אחרות, נוחות יותר, זולות יותר ומשוסעות פחות. האפשרויות כיום הן רבות, והן הולכות וגוברות לאור התחרות הבין-לאומית על כוח עבודה צעיר ומשכיל. ריאיון לא אופטימי עם מחבר לא אופטימי לרגל הוצאת ספרו הלא אופטימי: "מאחורי המספרים - דמוגרפיה פוליטית בישראל", בהוצאת למדא עיון.

הכיפורים, שהייתה המלחמה הכוללת האחרונה של ישראל, הופכת להיסטוריה ולא לזיכרון אישי, יש לי חשש גדול שהדור הצעיר המשכיל לא יבחר בישראל 'בכל מחיר'."

ואז מה יכול לקרות?

"שאלת המשך או אי-המשך החיים בישראל תהפוך להיות 'נורמלית'. הדור הצעיר יתחיל לשקול אם כדאי לחיות כאן או שלא כדאי במונחים של יוקר מחיה, רמת הביטחון האישי, האפשרויות התעסוקתיות והכלכליות, כמו בכל מדינה מתועשת אחרת בעולם. ישראל תהפוך להיות 'מדינה נורמלית'. ככל שהכלכלה הופכת להיות גלובלית יותר, כך גם הדור הצעיר המשכיל הופך לגלובלי יותר. לכן מדינת ישראל חייבת להתחיל לחשוב במונחים של 'תחרות' על הדור הצעיר המשכיל, המהווה את בסיס הכלכלה בכל מדינה מתועשת (להבדיל ממדינות רנטיריות שבהן ההכנסה הלאומית מבוססת על מכירת משאב טבע

כשסטודנטים שאלו את פרופ' און וינקלר פעם: "תגיד, למה אתה מלמד דווקא בארץ? הרי יכולת למצוא משרה בחו"ל, ביוקר מחיה נמוך יותר ובנוחות חיים רבה יותר, בלי מילואים, בלי מלחמות, תשובתו הייתה שיש לו פה הורים, משפחה, ומעל הכול - כי הוא ציוני. "אני באמת ובתמים מאמין בחשיבות קיומה של מדינה יהודית בישראל. נולדתי כאן, הייתי בצבא, ועשיתי מילואים כאיש צוות טנק עד גיל ארבעים, ללא כל ניסיון להתחמק מכך; כן, גם כאשר היו לי כבר ילדות, וגם כאשר היה לי ממש לא כיף לנסוע מתעסוקה מבצעית בנחל עוז במהלך שירות מילואים ללמד באוניברסיטת חיפה. זה היה רחוק, ועל חשבוני. ממש, אבל ממש לא נוח. עשיתי זאת, ואני לרגע לא מצטער, כי אני ציוני. מעולם לא עברה בי המחשבה לחיות באופן קבוע במקום אחר. הבעיה היא שאני כלל לא בטוח שלדור הבא תהיה את אותה התודעה הציונית שיש לדור שלי; את תחושת ה"ביחד" שליכדה את הדור שלי. ככל שזיכרון השואה מתרחק, ככל שמלחמת יום

באדיבות פרופ' און וינקלר

רק בישראל שיעור הפיריון באוכלוסייה עולה. נתיבי איילון. צילום: Itsik Marom / Alamy Stock Photo

בארץ עוד קודם להקמת המדינה, ובוודאי שלאחר מכן, התבסס על הגירת הון אנושי בכמות גדולה ובאיכות גבוהה. האם יש מישהו כיום שסבור כי הפיתוח הכלכלי המואץ שהחל בראשית שנות ה-90 של המאה הקודמת היה יכול להתרחש בלא העלייה מברית המועצות לשעבר? בעיני זה יהיה אסון גדול אם ישראל תעבור מהצד המרוויח לצד המפסיד שמאבד מוחות למדינות אחרות. כשאני מסתכל על הרכב ההוצאה של זוג ממעמד הביניים שמרויח 25 אלף שקלים נטו ביחד - כשני שלישי מהעלות הסופית של מרכיבי ההוצאה העיקריים שלהם (דיוק, תחבורה, מיסים מוניציפאליים, גני ילדים, מזון וכו') הם מיסים, ישירים ועקיפים. עם כאלה נתונים, אני חושש שרבים מהצעירים המשכילים יבחרו להגר מכאן."

נקודת המוצא המתודולוגית של ספרו, "מאחורי המספרים - דמוגרפיה פוליטית בישראל", היא שבישראל אכן קיימת "פצצה דמוגרפית מתקתקת",

ולא על ייצור, כמו במשקי הנפט במפרץ). הציונות לבדה כנראה כבר לא תספיק. אני חושש מאוד שיהיה איזשהו גבול שבו רמת המיסוי ויוקר המחיה כאן יטו את הכף, כך שרבים מהצעירים המשכילים יבחרו לחיות במדינה אחרת. ישראל חייבת לנצח במאבק הזה בכלים של כדאיות כלכלית, חברתית ותרבותית. חלקם, אגב, אפילו לא יצטרכו להחליף מקום עבודה. הם ימשיכו לעבוד באחת מהחברות הבין-לאומיות הפועלות כאן, רק שיעבדו בסניף אחר של החברה במדינה זולה ונעימה יותר או באמצעות עבודה מרחוק. כבר ראינו בסגרי הקורונה שבלא מעט תחומים תפוקת העבודה כאשר עובדים מרחוק, מהבית, לא רק שאינה נפגעת אלא אף עולה כיוון שהיא חוסכת את הזמן הרב של ההגעה אל מקום העבודה והחזרה ממנו. מרכיב מרכזי, אולי המרכזי ביותר, של הנס הכלכלי הישראלי הוא שתמיד היינו בצד 'המרוויח' בכל האמור בכוח עבודה. הפיתוח הכלכלי המואץ של היישוב היהודי

להילחם בתופעת העובדים הזרים, אפילו מדינות ההגירה המובהקות ובראשן ארצות הברית, ב-1993 ישראל פתחה לרווחה את שעריה לעובדים הזרים ולבני משפחותיהם. ישראל, ראוי להדגיש, איננה סובלת ממבנה גילים מבוגר כמו מדינות מערב אירופה, שאין להן ברירה אלא לייבא כוח אדם. בישראל עיקר הבעיה היא שיעור השתתפות נמוך בכוח העבודה של גברים חרדים ונשים מוסלמיות. אולם בעוד שבקרב הנשים המוסלמיות שיעור ההשתתפות בכוח העבודה נמצא במגמת עלייה, בקרב הגברים החרדים לא זה המצב מאז 2015. ומה יהיה כאשר מספר משקי הבית החרדים יגדל מ-200,000 כיום ל-400,000 בעוד דור? מי יישא בנטל? וכל זה עוד לפני שדברנו על שיעור ההתייחסות לכוחות הביטחון ועל תחושת הניצול של אלו שכן מתגייסים ומקבלים בתמורה 'דמי קיום' זעומים."

איך השילוב של הנתונים הללו משפיע על שאלות יסוד בהגדרת ישראל העתידית?

"הוא משפיע על כל תחום, כולל על התחומים שפעם בחנו במונחים אידיאולוגיים או ביטחוניים בלבד. פעם עשיתי בכיתה מעין ניסוי: הצבתי בפני הסטודנטים את השאלה של כן או לא לסיפוח הגדה המערבית - אולם לא מנקודת מבט פוליטית-צבאית, אלא דווקא מנקודת מבט דמוגרפית-כלכלית. המערכת הפוליטית בישראל מעולם לא בחנה סוגיה זו לעומק. כמה עולה למשל המיסים הישראלי המצב הנוכחי - מצב ביניים של לא סיפוח מצד אחד אולם גם לא היפרדות מהצד האחר, כאשר הריבון בשטח ממשיך להיות הצבא? זה"ל, בלא שהוא מוכן לכך ולא מכשיר לשם כך את חייליו, הפך בפועל להיות 'השוטר של הגדה המערבית'. זו ממש לא מהותו של הצבא. האם החיילים בשירות החובה או במילואים העוסקים בביטחון שוטף בגדה המערבית הוכשרו לעסוק בתחומי שיטור ואכיפת חוק? ברור שלא. אז מדוע מצפים מהם שידעו להתמודד עם המצב הבעייתי של חיכוך הולך וגובר בין האוכלוסייה היהודית לפלסטינית? האם אנו מצפים ממי שלא הוכשר לעסוק ברפואה לטפל בחולים? ברור שלא, אבל מצה"ל, משום מה, אנו מצפים שישמור על השקט בגדה המערבית בתנאים שהולכים ומחמירים.

"האוכלוסייה היהודית כיום בגדה המערבית מונה קרוב לחצי מיליון נפש, וקצב הגידול השנתי שלה הוא כ-3% בשנה, כלומר קצב של הכפלת האוכלוסייה כל 25 שנה. ומה אז? גם אם נחליט שאנו מעוניינים שהמצב הנוכחי יימשך, ברור כי תקציב הביטחון, שכבר כיום הוא עצום - יותר מ-60 מיליארד שקלים ללא הסיוע האמריקני - יצטרך לגדול עוד. על חשבון מה? הבריאות? החינוך?

מסביר פרופ' וינקלר בהקדמה לספרו, "אולם אין היא קשורה לתחום הדתי-לאומי, קרי היחס בין יהודים לערבים, אלא לשני תחומים אחרים לחלוטין: ראשית, הגידול המהיר של האוכלוסייה המעיב על כל ניסיון לשפר את רמת החיים של אזרחי המדינה, בייחוד בכל האמור ביוקר המחיה ובאספקת שירותים ציבוריים; האחר, התרחבות הפערים החברתיים-כלכליים בין המגזרים השונים, עד כדי כך שהם זוכים לכינוי 'שבתים'.

"ישראל היא עוף מוזר מבחינה דמוגרפית וכלכלית. ראשית, בכל המדינות המתועשות שיעורי הפריור בדור האחרון פוחתים, ורק בישראל שיעור הפריור של האוכלוסייה היהודית נמצא במגמת עלייה, עד כדי כך שבשנים האחרונות הוא כפול משיעור פריור הילודה הרווח במדינות מערב אירופה. הגידול בפריור הילודה בישראל בשנים האחרונות (3.0 ילדים בממוצע לאישה ב-2021) מקורו דווקא במגזר היהודי. ב-2021, שיעור הפריור הכולל של הנשים היהודיות בישראל היה 3.13 בהשוואה ל-3.01 בקרב המוסלמיות (כולל האוכלוסייה הבדואית בנגב), 2.0 בקרב הדרוזיות ורק 1.77 בקרב הנוצריות. הגידול בחלקן של הנשים החרדיות בכלל הנשים בגיל הפריור הוא הגורם המרכזי לגידול בפריור הילודה של הנשים היהודיות בישראל. ביישובים החרדיים המובהקים שיעור הפריור הוא סביב 7 ילדים לאישה. ברור שלאורך זמן אין שום היתכנות כלכלית למשפחות עם 9 נפשות ויותר ללא סיוע מסיבי של המדינה. סיוע מסיבי של המדינה, בין אם ישיר בדמות קצבאות והנחות על תשלומים (ארנונה למשל), או עקיף בדמות סבסוד שירותי יסוד, חינוך ובריאות בראש ובראשונה, יבוא על חשבון שירותים אחרים או יכפה העלאת מיסים.

"שנית, בשום מדינה מתועשת בעולם אין כיום שונות חברתית-כלכלית דמוגרפית-פוליטית גדולה כל כך כמו בישראל. חמש מערכות הבחירות, באפריל ובספטמבר 2019, במרץ 2020 ושוב במרץ 2021 ושוב בנובמבר 2022, ממחישות עד כמה החברה הישראלית מפולגת. כאשר בוחנים את החברה הישראלית אין אלא להסיק שאין מדובר עוד בחברה אחת, אלא בכמה מגזרים שהמכנה המשותף היחיד שלהם הוא החיים באותה טריטוריה. שלישית, בעוד שבשני העשורים האחרונים כל המדינות המתועשות בעולם מנסות

הרווחה? ומה על הדור הצעיר? הוא זה שיאלץ לשלם את זה. מדוע שיסכים לכך?"

אתה שואל את השאלות האלה ממקום ניטרלי?

"כן. אני לא בא ממקום פוליטי. אני לא עוסק בסוגיה מהאספקט הביטחוני או המוסרי. אני שואל על המשמעות הכלכלית-דמוגרפית של המשך המצב הקיים של גידול מתמיד באוכלוסייה היהודית בגדה המערבית לצד המשך גידולה של האוכלוסייה הפלסטינית במרחב זה. במילים פשוטות אני שואל: האם מישהו חישב כמה זה עולה? על חשבון מה זה יבוא? אלו סוגיות שיש לדון בהן. אולם אם אף אחד לא יודע כמה זה עולה, אז אין במה לדון. היחס לגדה המערבית עד היום נבחן רק בהיבטים דתיים-אידיאולוגיים או ביטחוניים, אולם יש עוד היבט אחד חשוב - הדמוגרפי - וגם אותו צריך לקחת בחשבון.

"אתן לך דוגמה קטנה, לכאורה לא חשובה, למשמעות הכלכלית של נושא אי-ההפרדה: לא מזמן חידשתי את ביטוח הרכב שלי. סוכנת הביטוח אמרה לי שעלות הביטוח קפצה מאוד. שאלתי אותה מדוע. התשובה הייתה: 'האוטו שלך גניב מאוד'. ולכן הרכבים הגנובים הולכים? כולנו יודעים את התשובה. הם חוזרים בדמות חלפים לישראל. ככל שהרכב פופולרי יותר כך, באופן טבעי, הוא גניב יותר. יופי, אמרתי לעצמי, קניתי אוטו במבצע בקורונה, כמו רבים אחרים, ועכשיו אני משלם את ההנחה הגדולה על מחיר הרכב בדמות עלות ביטוח עצומה. כיום הביטוח המקיף, לא החובה, לרכבים פופולריים מהווה חמישה אחוזים ואף יותר מערכם. שווה בנפשך שביטוח דירה היה בשיעור דומה, אז היינו משלמים עשרות אלפי שקלים לשנה. אגב, יש יישובים בקו התפר ובנגב שלא קל כל כך לעשות בהם ביטוח תכולה - שאל כל סוכן ביטוח על כך.

מסתבר שגניב זה לא מגניב

"כן. וזו רק דוגמה קטנה, אבל מעצבנת. אז שילמתי עוד כמה מאות שקלים על הביטוח המקיף. זאת עלות ישירה של היעדר גדר הפרדה אפקטיבית. אלה נתונים שאף אחד לא מתחשב בהם, אף פעם, אבל בסוף זה כסף שיוצא מהכיס שלנו ומעלה את יוקר המחיה. זה גידול ביוקר המחיה בגלל חוסר החלטה. "איך כל זה קשור לדמוגרפיה? פשוט מאוד. בישראל רבים עדיין סבורים כי

יש לשמור על רוב יהודי מוצק 'ממערב לירדן'. ואם צריך לשמור על רוב יהודי מוצק 'ממערב לירדן', יש להמשיך במדיניות עידוד הילודה וההגירה לישראל. בקצב גידול של כשני אחוזים בשנה; ולאור המשך העלייה החדה במחירי הדיור בתוך הקו הירוק, סביר להניח כי רבים, לא מתוך אידאולוגיה אלא מתוך כורח, יעברו לגור מעבר לקו הירוק. מה אז יהיה? כמה חיילי צה"ל יצטרכו בכדי לשמור על ביטחונם של, נגיד, מיליון אזרחים ישראלים שיתגררו במאות יישובים, כאלו או אחרים, בגדה המערבית בסמיכות גדולה ליישובים פלסטינים? מי ישלם את העלות העודפת? ועל חשבון מה זה יבוא? על חשבון הבריאות? החינוך? התשתיות? הרווחה? מישהו בכלל לוקח בחשבון שיקולים כאלו? אם אתה מעלה נושאים כאלו לדיון, אתה מייד מקוטלג 'ימני', 'שמאלני' ושלל קטלוגים שונים. אגב, כאשר מבקשים ממני להגדיר את עצמי מבחינה פוליטית התשובה שלי תמיד היא אחת: 'אני ציוני', זה הכול".

היעדר אכיפה, היעדר נורמות

וינקלר טוען שישראל של היום היא מדינה רב-שבטית. "החברה הישראלית שהחלה דרכה כחברה בעלת שונות גדולה בין ותיקים ועולים, אשכנזים וספרדים, יהודים וערבים - הצליחה להתכנס בתוך דור אחד בלבד, במחצית שנות ה-70 של המאה ה-20, למבנה כלכלי-חברתי אחיד יחסית עם פערים כלכליים מהנמוכים ביותר בקרב כלל המדינות המתועשות בעולם. ישראל הייתה דוגמה לכלכלה קפיטליסטית עם פערים כלכליים נמוכים יחסית". אולם, החל ממצחית שנות ה-80 של המאה הקודמת החברה הישראלית שוב התפצלה ל'שבטים', הפעם לא בהתאם לדת (יהודים, מוסלמים, נוצרים ודרוזים), אלא בהלימה למידת הדתיות (חרדים, דתיים-לאומיים, מסורתיים וחילוניים). באמצעות שלושת המרכיבים הדמוגרפיים הבסיסיים: פריון הילודה, הגירה לתוך המדינה ומחוץ לה ותפרוסת האוכלוסייה לצד מדיניות התעסוקה והרווחה, אני מנסה בספר לשפוך אור על הגורמים המרכזיים של הפיכת ישראל ל'מדינת כל שבטיה'. כתבתי את הספר לפני הבחירות האחרונות. נדמה לי שכיום, אחרי הבחירות, כבר לא צריך עוד להסביר את המשמעות של 'מדינת כל שבטיה'. כיום בישראל 'חלומה של האחד הוא אסונו של האחר".

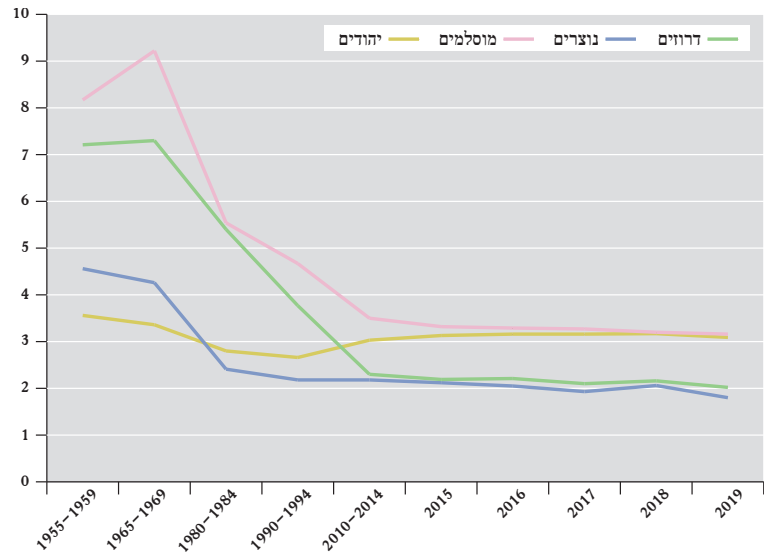
איך ההבדל בין השבטים בא לידי ביטוי בנקודת המבט ובניתוח החברתיים-כלכליים-דמוגרפיים?

"אתן לך דוגמה. אם מתבוננים באוכלוסייה החרדית, אנו מודדים בקרבם עוני כמו אצל כל שאר האוכלוסייה. זאת גישה לא נכונה לטעמי משתי סיבות: ראשית, כי אין אצלם

אני חושש מאוד שיהיה איזשהו גבול שבו רמת המיסוי ויוקר המחיה כאן יטו את הכף, כך שרבים מהצעירים המשכילים יבחרו לחיות במדינה אחרת

שיעור פריון כולל בישראל, לפי דת, 1955-2019

באדיבות פתח'און וינקלי

מההכנסה לאורך זמן רב? הרי הם לא יכולים לחיות על אשראי כזה או אחר לאורך זמן. התשובה פשוטה: הכנסות לא מדווחות בשיעור עצום. הקורונה רק הגבירה את חוסר הדיווח על הכנסות - תופעה רחבת היקף עוד קודם לפרוץ משבר הקורונה. סיסמת הקורונה הייתה 'אין חבר נאמן ככסף מזומן'. אם אפשר גם לקבל מענקי קורונה, ובמקביל להמשיך לעבוד, וגם לא לשלם מיסים כי הכול במזומן, מה יותר טוב מכך? שוב, גם זה קשור לדמוגרפיה. רמת אכיפה נמוכה של רשות המיסים מביאה לגידול המס הישיר והעקיף, ולפיכך גם ליוקר המחיה שרק מעודד את הדור הצעיר המשכיל להגר מכאן".

בשיטה האמריקנית אתה מגיש דוח שנתי באחריותך, ואם תופסים אותך מרמה - אתה הולך לבית הסוהר, בלי חוכמות

"כן. תאר לעצמך שאדם שמעלים מס לא מגיע למחרת לעבודה, כי הוא בכלא. תחשוב על האדם הנורמטיבי - החשש מענישה כזו תרתיע אותו. היעדר אכיפה בולט בהרבה מאוד תחומים. בישראל קיימת חקיקה רבה, אבל אכיפה מעטה; וגם אם נתפסת, אז הענישה על עבירות כלכליות היא מגוחכת.

"בוא ניקח את הגוף החשוב ביותר בתחום האכיפה - המשטרה. יש לנו משטרה קטנטנה ביחס לצרכים, מעט יותר משני שוטרים לכל אלף נפש, לא כולל מג"ב שעוסק בתפקידי ביטחון, ולא כולל את השיטור הקלאסי. המשטרה מתפקדת כיום, ואף זה ברמה ירודה ביותר, רק בגלל שהיא נסמכת על מתנדבים. האם יש עוד גוף ממלכתי שנסמך על מתנדבים? איזה גוף אכיפתי בעולם מסתמך על מתנדבים? בשנים האחרונות יש אלפי תקנים פנויים במשטרה, קרוב לעשרה אחוזים. למה? כי לא רק שאין מוטיבציה להתגייס למשטרה, גם שיעור הפורשים הוא עצום, יותר מאשר בכל תחום אחר במגזר הציבורי, אפילו יותר מאשר בתחום ההוראה. את הבעיה של מערכת החינוך פתרו באמצעות ההסכמים החדשים, אבל השוטרים לא יכולים לשבות כי אסור להם להתאגד, אולם מנגד הם גם לא זוכים להילה של הצבא. שוטר, צריך להבין, לעולם לא יהיה אהוד, הוא אוכף חוק. איזה אדם שקיבל דוח מהמשטרה על עבירת תנועה יגיד שהוא מרצה שאכפו עליו את החוק? אבל היעדר משטרה בהיקף הנדרש מביא לא רק לירידה בביטחון

את תופעות הלוואי המתקשרות לעוני באוכלוסיות אחרות - למשל, שיעורי פשיעת רכוש גבוהים. אגב, הם גם המגזר עם שיעור תיקי הוצאה לפועל הנמוך ביותר בישראל; והם גם מובילים בחברה הישראלית בנתינת צדקה ביחס לרמת ההכנסה. הם אומרים במפורש ובכוונת מכוון: 'אנחנו מחליפים עושר (כלכלי) באושר (של לימוד תורה)'. בין אם זה נכון ובין אם לא, המדד של החרדים לאושר אינו כלכלי. תפיסה זו מונעת ממני את היכולת למדוד אותם כמו את שאר האוכלוסייה שבקרבה עוני כלכלי מתקשר לאי שביעות רצון.

"אולם, גם אם לא מתייחסים למימון ציבורי ישיר בדמות קצבאות והקצאות למוסדות הדת והלימוד שלהם כיוון שלכך הם זכאים כמו כל שאר האוכלוסייה, הם עדיין צורכים שירותים ציבוריים כמו כל שאר האוכלוסייה. הם צורכים בריאות, חינוך, שירותי ממשל, ביטחון אישי, ביטחון לאומי וכו'. כאשר אוכלוסייה גדלה בקצב מהיר כל כך, עלות מתן השירותים שהם צורכים עולה בהתאם. מי יממן עלויות נוספות אלו? אותם צעירות וצעירים משכילים שאנו לא עושים הכול כדי להשאיר אותם כאן. עוד נושא שממעטים לעסוק בו בישראל, ויש לו קשר דמוגרפי מובהק, הוא היקף ההון השחור בישראל. לטעמי, כל מדידת העוני בישראל לוקה בחסר כיוון שאין מתאם בין מדדי הבריאות הטובים לבין המדדים הכלכליים. לא יכול להיות מצב שמצד אחד יש עוני כל כך גדול בקרב האוכלוסייה, במיוחד בקרב ילדים, ואין לו ביטויים רפואיים. בנוסף לכך, אין יכול להיות שבקרב העשירונים התחתונים ההוצאה של משקי הבית גבוהה מההכנסה?

עוד נושא שממעטים לעסוק בו הוא היקף ההון השחור בישראל איך יכול להיות שבקרב העשירונים התחתונים ההוצאה של משקי הבית גבוהה מההכנסה?

אשר בוחנים את החברה הישראלית אין אלא להסיק שאין מדובר עוד בחברה אחת, אלא בכמה מגזרים שהמכנה המשותף היחיד שלהם הוא החיים באותה טריטוריה

האישי של כל אחד מאיתנו, אלא גם לעלייה חדה ביוקר המחיה. ומי סובל מכך? ומי יברח מכאן? נכון, התשובה ברורה, והיא אותה התשובה על כל השאלות הקודמות - הדור הצעיר והמשכיל".

הצפיפות מדאיגה אותך? החברה הישראלית מתקשה לספק שירותים לכל כך הרבה אנשים

"החבר'ה באוצר מופתעים כל הזמן - מהמחסור במים, מהמחסור בבתי הספר לרפואה, ומשלל תופעות הנגזרות מגידול האוכלוסין הכל כך מהיר בישראל. תראה איך נראים בתי חולים: כל הצוות המובחר והמופלא הזה, שחלק לא מבוטל ממנו הם מהעלייה הגדולה של שנות ה-90, כבר פורש ובעוד שנים לא רבות יפרוש כולו. נסה לקבוע תור לרופא מקצועי בזמן סביר. אין היצע, וקופות החולים מודעות לכך, אולם אין להן סיכוי לתת מענה סביר לאור קצב גידול האוכלוסין המהיר ורמת התקצוב הקיימת. אז מה עושים? אם אני לא יכול להגיע לרופא מקצועי בזמן סביר, אלך לרופא פרטי דרך הביטוח הפרטי. כלומר, אשלם מכיסי על שירות שאני משלם עליו מיסים, אולם איני מקבל שירות סביר. המשמעות? עוד עלייה ביוקר המחיה".

"אפילו חלק מעובדי המגזר הציבורי נהנים מביטוח בריאות פרטי. למה? כי גם לממשלה ברור שהרפואה הציבורית הפכה להיות רפואת חירום בלבד לבני המעמד הבינוני והגבוה. מי ימתין לרופא עור או כל רופא מקצועי אחר כל כך הרבה זמן, שלא לדבר על ניתוחים אלקטיביים? ובינתיים מספר מיטות בבתי החולים לנפש נמצא בישראל במגמת ירידה כבר שלושים שנה. זה לא בגלל שמספר המיטות קטן, אלא שהגידול במספר המיטות ולא מצליח להדביק את קצב גידול האוכלוסין. "בבתי הספר - אותו הדבר: כולנו זוכרים את 'מחאת הסרדינים'. תראה איך נראה בית ספר ציבורי, כמה שהוא צפוף. "עכשיו, אתה רוצה להסתכל על העתיד בעוד שלושה עשורים? קח את כל מה שקורה היום ותכפיל פי שניים. כלומר, אם היום אתה ממתין חודשיים לרופא מקצועי - תמתין זמן כפול. המיטות יגדל, יצטרכו לגבות יותר ארנונה מהאוכלוסייה שמשלמת, כי האוכלוסייה הענייה גדלה בקצב מהיר יותר מהאוכלוסייה המבוססת. הצפיפות תגבה אם לוקח היום שעה וחצי להגיע מתל אביב לירושלים - ייקח שלוש שעות. שאלתי את הסטודנטים שלי: 'מה יותר קרוב היום: נסיעה מחדרה לירושלים באוטו, מרחק של פחות ממאה קילומטר, בשעות העומס, או טיסה מנתב"ג לרומא?' לכל מי שיגיד: 'סע בתחבורה ציבורית', אז לאור מצבה העגום של התחבורה הציבורית בישראל, זה לא יותר מהיר, וגם זה רק בתנאי שהיא בכלל עובדת

ושלא גנבו את חוטי החשמל או כל תקלה אחרת, וכאלו יש לצערנו לא מעט".

בכל זאת, גידול באוכלוסייה משמעותו גם גידול בשוק העבודה וגידול בצמיחה, לא?

"לא, כי צרכני המיסים הם לא יצרני המיסים, ולצערי הפער הזה רק הולך וגדל. לאור ההסכמים הקואליציוניים שנחתמו עכשיו, נדמה כי המצב רק יחמיר והחיכוך בין השבטים' רק ילך ויגבר. חלק לא מבוטל ממשלמי המיסים לא מוכן לשלם על חלק גדול ממה שנתחם בהסכמים אלו. אם הם יבוצעו, השטע רק ילך ויגבר. "אתה באמת חושב שיותר ורעות מרעננה יסכימו לשלם עוד מיסים בכדי להגן על התנחלות צעירה בגדה המערבית או בעבור לומדי תורה שרוצים שמעמדם יהיה דומה לזה של חיילי צה"ל? אני כלל לא בטוח. הם אנשי העולם הגדול, עוסקים בהייטק או בכל תחום מבוקש אחר, מדברים על בסיס יומי עם מקביליהם במדינות האחרות. הם מוכשרים מאוד, ואני חושש שהם יהגרו מכאן. השואה ומלחמות הקיום של ישראל, עבור הדור הצעיר יהיו סוג של לימוד היסטוריה, ולא זיכרון אישי. אני שייך לדור האחרון שעוד נמצא בשוק העבודה שעבורו מלחמת יום הכיפורים אינה היסטוריה, אלא זיכרון ילדות מוחשי. עבורי אביגדור קהלני, רפי נוי, אמי (אברהם) פלנט שהלך לאחרונה לעולמו, הם לא אגדות, אלא המפקדים שלי בשירות הסדיר. אני הייתי תותחן הטנק של רפי נוי, בעל עיטור המופת ממלחמת יום הכיפורים, כשהיה מח"ט 7. עבורי רפי נוי הוא לא היסטוריה, הוא המציאות שלי בשירות הסדיר. אני מכיר אותו אישית. ומה על הדור הבא? עבורו הם יהיו רק היסטוריה, לא מציאות. האם רק ההיסטוריה תחזיק כאן את אותם משכילות ומשכילים? אני בספק גדול. זו דאגתי הגדולה ביותר כיום לאור המגמות הדמוגרפיות המתרחשות בישראל, וזה עוד מבלי להזכיר את האיומים הדמוגרפיים שבהם ישראל נתונה מחוץ, לאור המצב המתדרדר בלבנון, בסוריה, ברצועת עזה ובתחומי הרשות הפלסטינית, אבל זה כבר לא תלוי בנו. הספר עוסק רק במה שכן תלוי בנו".

פרופ' און וינקלר הוא ראש החוג ללימודי המזרח התיכון והאסלאם באוניברסיטת חיפה. תחומי מחקריו העיקריים הם היסטוריה הדמוגרפית והכלכלית של המזרח התיכון המודרני.